

جنگ تحمیلی و دفاع مقدس^۱

جنگ تحمیلی رژیم بعثی^۲ عراق علیه ایران و دفاع مقدس ایرانیان در برابر نیروهای متجاوز بیگانه یکی از رخدادهای مهم و عبرت‌آموز تاریخ پر فراز و نشیب ایران به شمار می‌رود. با وجود اینکه قدرت‌های بزرگ و بسیاری از دیگر کشورها در این جنگ از صدام حمایت می‌کردند، ایرانیان با اتحاد و یکدلی به دفاع از میهن خود برخاستند و اجازه ندادند که یک وجب از خاکشان از دست برود. شما در این درس علل و عوامل بروز جنگ تحمیلی و گوشه‌ای از اقدامات ملت ایران در دوران دفاع مقدس را بررسی و تحلیل خواهید کرد.

باراهنمایی دبیر درباره اهداف و انگیزه‌های صدام و حامیان خارجی او از تحمیل جنگ بر کشور ما با توجه به شرایط داخلی آن زمان ایران گفت‌وگو کنید.

▶ شروع جنگ تحمیلی

کشور کنونی عراق پس از جنگ جهانی اول و تجزیه امپراتوری عثمانی، تحت قیمومیت انگلستان شکل گرفت. با تأسیس این کشور، اختلافات مرزی با ایران، که از دوران عثمانی به وجود آمده بود، همچنان ادامه یافت. در سال ۱۳۵۴ ش (۱۹۷۵ م) ایران و عراق برای پایان دادن به اختلافات مرزی و رفع مناقشه بر سر اروندرود، قراردادی را با میانجیگری دولت الجزایر امضا کردند.^۳

تهاجم هوایی و زمینی ارتش بعثی صدام به ایران در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹

۱- این درس با همکاری پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس تدوین شده است.

۲- بعثی منسوب به حزب بعث است که در سال ۱۹۶۸ م/ ۱۳۴۷ ش از طریق کودتا در عراق به قدرت رسید و حسن البکر دبیر کل آن حزب رئیس‌جمهور شد. حسن البکر در سال ۱۹۷۹ م/ ۱۳۵۸ ش تمام مسئولیت‌های حزبی و دولتی خود را به معاونش، صدام تکریتی، واگذار کرد. صدام تا سال ۲۰۰۳ م/ ۱۳۸۲ ش که با حمله نظامی ائتلاف بین‌المللی به رهبری آمریکا سرنگون شد، به صورت دیکتاتوری حکومت می‌کرد.

۳- این قرارداد به قرارداد ۱۹۷۵ یا قرارداد الجزایر (الجزیره) معروف است و صدام که معاون رئیس‌جمهور عراق بود، به نمایندگی از آن کشور آن را امضا کرد. براساس قرارداد الجزایر، ایران و عراق توافق کردند که خط تالوگ - خطی که از عمیق‌ترین نقاط رود می‌گذرد - مرز دو کشور در اروندرود باشد.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، دشمنان خارجی و در رأس آنها آمریکا که نتوانسته بودند مانع استقرار و استحکام نظام جمهوری اسلامی شوند، صدام را به مقابله نظامی با ایران تشویق کردند. از این رو، صدام در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ دستور حمله به ایران را صادر کرد و در پی آن، ارتش بعثی عراق از زمین و هوا به میهن عزیز ما هجوم آورد و جنگ تحمیلی آغاز شد.^۱ پیش از این نیز نیروهای ارتش بعثی عراق صدها بار از زمین و هوا و دریا به ایران حمله و صدها تن از مرزداران و مرز نشینان ایرانی را شهید، مجروح و اسیر کرده بودند.

انگیزه و اهداف صدام از تحمیل جنگ بر ایران

مهم ترین انگیزه صدام برای هجوم نظامی به ایران و هدف های او از این هجوم عبارت بودند از:

۱ حاکمیت بر آبراه مهم اروندرود، دسترسی و تسلط بر خلیج فارس و جدایی جزایر سه گانه ابوموسی، تنب کوچک و بزرگ و استان خوزستان از ایران؛

۲ تضعیف و نابودی انقلاب اسلامی و جلوگیری از انتشار افکار انقلابی در میان مردم عراق و مسلمانان سایر کشورها؛

۳ رسیدن به رهبری جهان عرب و ایفای نقش ژاندارمی در منطقه.

ارزیابی و تحلیل

با توجه به سخنان امام خمینی علیه السلام، همفکری کنید و بگویید انگیزه و هدف صدام از اینکه در آغاز جنگ تحمیلی خود را «سردار قادیسیه» می نامید، چه بود؟

«صدام هم پیش خود فکر کرد و شیطان های بزرگ هم این فکر را در او تقویت کردند که تو به ایرانی که الآن به هم خورده و هرج و مرج است و ارتشی ندارد، حمله کن و اسم خودت را مثل سعد و قاص کن و خودت را فاتح قادیسیه بخوان» (صحیفه امام، ج ۱۶، ص ۹۲).

وضعیت نیروهای نظامی ایران در ابتدای جنگ

جنگ تحمیلی در شرایطی آغاز شد که کشور ما دوران حساس و دشوار پس از پیروزی انقلاب اسلامی و سقوط حکومت شاهنشاهی را می گذراند. ارتش و ژاندارمری به دلیل تصفیه یا فرار فرماندهان و بسیاری از افسران آمادگی کامل برای رویارویی با جنگی بزرگ را نداشتند. نیروی جوان و تازه تأسیس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با وجود محدودیت های تشکیلاتی، تجهیزاتی و تدارکاتی، سخت درگیر مقابله با آشوب های ضدانقلاب بود و نیروی مردمی بسیج نیز در حال شکل گیری بود.

صدام با این توهّم که نیروهای مسلح ایران آمادگی و توان مقابله با ارتش او را ندارند، با پشت گرمی به حمایت سیاسی، نظامی، اقتصادی و اطلاعاتی سایر کشورها، به ویژه آمریکا و شوروی سابق، تصور می کرد که در مدت کوتاهی به هدف های خود می رسد. اعترافات افسران اسیر عراقی نشان می دهد که صدام مصمم بود با یک تهاجم برق آسا در مدت پنج تا شش هفته خوزستان را تسخیر کند و بخشی از اهداف خود را محقق سازد.

۱- هم زمان با شروع حملات هوایی به فرودگاه ها و مراکز مهم در تهران، اصفهان، شیراز، اهواز، همدان، تبریز، سنندج، بوشهر، کرمانشاه و امیدیه، نیروی زمینی عراق نیز تهاجم خود را با ۱۲ لشکر (۵ لشکر زرهی، ۵ لشکر پیاده و ۲ لشکر مکانیزه)، و یک تیپ نیروی گارد ریاست جمهوری، در طول ۱۲۰ کیلومتر نوار مرزی آغاز کرد اما بیشترین فشار در جبهه جنوبی برای اشغال خوزستان وارد می شد.

مجامع بین‌المللی و جنگ تحمیلی

مجامع بین‌المللی و در رأس آن شورای امنیت سازمان ملل متحد که مسئولیت حفظ صلح و امنیت جهانی و جلوگیری از تجاوز دولت‌ها به دیگر کشورها را برعهده دارد، در برابر یورش آشکار نیروهای رژیم بعثی عراق به خاک ایران به صورت قاطع و مؤثر به وظایف رسمی و قانونی خود عمل نکرد. این شورا چند روز پس از شروع جنگ تحمیلی با صدور قطعنامه‌ای، بدون آنکه تجاوز نیروهای بعثی به خاک ایران را محکوم کند و از دولت متجاوز بخواهد که از مناطق اشغالی عقب‌نشینی نماید، تنها دو کشور را به خودداری از ادامه جنگ و تلاش برای حل مسالمت‌آمیز اختلافات فراخواند.

بررسی شواهد و مدارک

مفاد قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد درباره جنگ تحمیلی صدام علیه ایران و تهاجم نظامی صدام به کویت را بخوانید و تفاوت‌های آنها را با ذکر دلیل بیان کنید.

الف) قطعنامه ۴۷۹ (۲۸ سپتامبر ۱۹۸۰/۶ مهر ۱۳۵۹):

- ۱ از ایران و عراق می‌خواهد از هرگونه کاربرد زور به فوریت خودداری کنند و مناقشه خود را از راه‌های مسالمت‌آمیز و طبق اصول عدالت و حقوق بین‌المللی حل نمایند.
 - ۲ از آنها مصرانه می‌خواهد هر پیشنهاد مناسب در مورد میانجیگری، سازش یا توسل به نهادهای منطقه‌ای و یا دیگر راه‌های مسالمت‌آمیز را بنا به انتخاب خود، که اجرای تعهداتشان را بر اساس منشور سازمان ملل تسهیل کند، بپذیرند.
 - ۳ از کلیه کشورهای دیگر می‌خواهد حداکثر خوشتن‌داری را مبذول دارند و از هر اقدامی که ممکن است به افزایش و گسترش بیشتر مناقشه منجر شود، خودداری کنند؛
 - ۴ از کوشش‌های دیرکل و پیشنهادوی در مورد مساعی جمیله برای حل این وضعیت پشتیبانی می‌کند.
- ب) قطعنامه ۶۶۰ (۲ اوت ۱۳۹۰/۱۳ مرداد ۱۳۶۹) که بلافاصله پس از حمله صدام به کویت صادر شد:
- ۱ تهاجم عراق به کویت را محکوم می‌کند.
 - ۲ از عراق می‌خواهد تمام نیروهای خود را بی‌درنگ و بدون قید و شرط از کویت بیرون ببرد.
 - ۳ عراق و کویت را متعهد می‌کند که بلافاصله مذاکرات فشرده‌ای را برای حل اختلافات خود آغاز کنند.
 - ۴ تصمیم می‌گیرد که مجدداً و در صورت نیاز تشکیل جلسه دهد تا اتخاذ دیگر تدابیر لازم را برای اجرای این قطعنامه بررسی کند.

در طول هشت سال جنگ تحمیلی، قدرت‌های بزرگ مانند آمریکا، شوروی، فرانسه، آلمان و انگلستان، علاوه بر دادن انواع سلاح‌های پیشرفته و حتی تسلیحات شیمیایی به حکومت بعثی عراق، از نظر سیاسی نیز آشکار و پنهان از این رژیم جانب‌داری کردند. برخی از کشورهای منطقه خلیج فارس نیز به اشکال مختلف به صدام یاری رساندند. بعضی از کشورها هم به‌ظاهر سیاست بی‌طرفی در پیش گرفتند ولی در موارد متعدد از سیاست‌های تجاوز کارانه صدام حمایت می‌کردند.

دفاع مقدس ملت ایران

بلافاصله پس از شروع جنگ تحمیلی، مردم و نیروهای مسلح ایران به فرمان امام خمینی ره لبیک گفتند و آماده نبرد با دشمن متجاوز و دفاع از مرز و بوم خود شدند. حضرت امام ره برای خنثی کردن جنگ روانی ناشی از حملات نظامی ارتش بعثی، صدام را دزدی خواندند که آمده و چند سنگ انداخته است، و مردم را به آرامش و آمادگی برای دفاع فراخواندند.

نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی از نخستین ساعت‌های شروع جنگ وارد عمل شد و با رشادت و شجاعت تمام، ضربهٔ مهلکی به رژیم صدام وارد آورد.^۱ در جبههٔ زمینی نیز رزمندگان ارتش، سپاه پاسداران و ژاندارمری به همراه مردم شهرها و روستاهای

شهید مصطفی جعفران

مرزی، عشایر غیور و نیروهای ستاد جنگ‌های نامنظم، که شهید مصطفی جعفران آنها را فرماندهی می‌کرد، به مقابله با دشمن شتافتند و پیشروی نیروهای عراقی را متوقف و یا کند کردند. در خرمشهر، مدافعان این شهر اغلب با ساده‌ترین سلاح‌ها بیش از یک ماه کوچه به کوچه و خیابان به خیابان در برابر ارتشی که مجهز به انواع تسلیحات و تجهیزات بود، ایستادند.

خلبان شهید عباس دوران

جلوگیری از برگزاری نشست سران جنبش عدم تعهد در بغداد
صدام پیش از آغاز جنگ تحمیلی و در نشست سران جنبش عدم تعهد در هاوانا (پایتخت کوبا)، میزبانی نشست بعدی را در بغداد بر عهده گرفت. با نزدیک شدن به زمان برگزاری این نشست، در ۳۰ تیر ۱۳۶۱، شش خلبان شجاع و فداکار نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران با سه فروند هواپیمای جنگی با هدف ناامن نشان دادن بغداد و جلوگیری از نشست سران جنبش عدم تعهد در پایتخت عراق، آمادهٔ عملیات شدند. یکی از این خلبانان شهید عباس دوران بود که در دو سال نخست جنگ، بیش

از ۱۲۰ عملیات هوایی موفقیت‌آمیز علیه دشمن بعثی انجام داده بود. هواپیمای دوران در جریان این عملیات و پس از بمباران پالایشگاه بغداد، هدف اصابت موشک پدافند هوایی نیروهای بعثی قرار گرفت. این خلبان رشید با وجود اینکه می‌توانست با استفاده از چتر نجات سالم فرود آید، هواپیمای در حال سقوط را صاعقه‌وار به مکانی نزدیک محل برگزاری نشست سران عدم تعهد کوئید و رؤیای صدام را برای تشکیل آن نشست در بغداد و ریاست بر آن به باد داد.

شهید محمدابراهیم همتی فرماندهٔ ناوچهٔ پیکان که در عملیات مروارید به شهادت رسید.

دریادلان نیروی دریایی ارتش نیز در نخستین ماه‌های جنگ، با پشتیبانی نیروی هوایی در عملیاتی موسوم به «مروارید» با رشادت تمام، اسکله‌های عراق را منهدم و نیروی دریایی صدام را نابود کردند.

در نتیجهٔ مقاومت شجاعانه و دلاورانهٔ نیروهای مسلح و مردم ایران، رؤیای صدام برای فتح سریع خوزستان و دیگر استان‌های مرزی ایران به باد رفت و نیروهای متجاوز فقط موفق به اشغال بخش‌هایی از مناطق مرزی، از جمله شهر خرمشهر، شدند.

۱- نیروی هوایی ایران بعد از ظهر روز ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، چند ساعت پس از شروع جنگ، به هدف‌هایی در خاک عراق حمله کرد. روز بعد نیز خلبانان ایرانی با ۱۴۰ فروند هواپیما، پایگاه‌های هوایی و مراکز ارتباطی و راداری رژیم بعثی را بمباران کردند. در روزهای سوم و چهارم مهر ۱۳۵۹ نیز ده‌ها فروند هواپیمای ایرانی مواضع مهم نظامی و برخی تأسیسات نفتی صدام را منهدم کردند. همچنین پدافند هوایی ایران ده‌ها فروند از هواپیماهای عراقی را سرنگون نمود.

فرنگیس حیدرپور شیرزن اهل گیلان غرب که با تبر، یک سرباز بعثی را کشت و دیگری را اسیر کرد.

آزادسازی مناطق اشغالی

پس از آنکه بنی‌صدر از مقام فرماندهی کل قوا و ریاست جمهوری عزل شد و اوضاع سیاسی کشور ثبات و آرامش یافت، رزمندگان اسلام با شجاعت و صلابت عزم خود را برای بیرون راندن دشمن متجاوز از خاک میهن عزیزمان جزم کردند. نخست، امام خمینی رهبر به عنوان فرمانده کل قوا، فرمان شکستن محاصره آبادان را صادر کردند؛ پس از آن رزمندگان ارتش، سپاه و بسیج در عملیاتی برق آسا، آبادان را از محاصره نیروهای متجاوز صدام نجات دادند.^۱ دلاورمردان ایران زمین سپس در چندین رشته عملیات غرورآفرین که مهم‌ترین آنها فتح‌المبین^۲ و بیت‌المقدس بودند، صدها کیلومتر مربع از خاک ایران را از اشغال ارتش بعثی آزاد کردند. اوج حماسه دفاع مقدس ملت ایران در عملیات بیت‌المقدس (سوم خرداد ۱۳۶۱) و با آزادی خونین شهر (خرمشهر) از اسارت دشمن بعثی رقم خورد و برگ زرینی در دفاع از ایران در تاریخ معاصر ثبت شد.

خرمشهر پس از آزادی - سوم خرداد ۱۳۶۱

شهیدان سپهبد علی صیادشیرازی و سردار حسن باقری

۱- عملیات ثامن‌الائمه به تاریخ ۴ مهر ۱۳۶۰

۲- فروردین ۱۳۶۱

شادی دانش‌آموزان پس از آزادی خرمشهر

پس از آزادسازی خرمشهر، جنگ وارد مرحله تازه‌ای شد؛ از یک سو موفقیت‌های نظامی رزمندگان ایرانی ادامه یافت و از سوی دیگر، حامیان خارجی صدام برای جلوگیری از سقوط رژیم بعثی عراق، انواع تجهیزات نظامی پیشرفته از قبیل : هواپیماهای جنگی، موشک‌های دوربرد و سلاح‌های میکروبی و شیمیایی را در اختیار این رژیم گذاشتند. به دنبال باز پس‌گیری خرمشهر، جمهوری اسلامی ایران برای پایان دادن به جنگ و خون‌ریزی و رسیدن به حقوق خود، شروطی^۱ را مطرح کرد که مورد بی‌اعتنایی مجامع بین‌المللی و دیکتاتور عراق واقع شد. صدام پس از آن با حمایت بیشتر قدرت‌های بزرگ به بمباران و موشک باران شهرها و استفاده از بمب‌های شیمیایی روی آورد که در قوانین و عرف بین‌الملل ممنوع بود. بمباران شیمیایی شهر سردشت در استان آذربایجان غربی، روستای زرده از توابع شهرستان دالاهو در استان کرمانشاه و شهر حلبچه در کردستان عراق، از جمله جنایت‌های جنگی حکومت بعثی عراق به‌شمار می‌رود.

۱- این شروط عبارت بودند از : عقب‌نشینی کامل نیروهای متجاوز از مناطق اشغالی ایران؛ شناسایی و تنبیه متجاوز؛ تعیین خسارات ناشی از تجاوز رژیم بعثی عراق

جدول برخی از عملیات‌های رزمندگان اسلام در دوران دفاع مقدس

نام عملیات	رمز عملیات	تاریخ عملیات	منطقه عملیات
۱ عملیات نصر		۱۵ دی تا ۱۸ دی ۱۳۵۹	هویزه - کرخه - دشت آزادگان
۲ فرمانده کل قوا	فرمانده کل قوا، خمینی روح خدا	۲۱ تا ۲۵ خرداد ۱۳۶۰	جنوب دارخوین
۳ ناامن‌الائمه	نصر من الله و فتح قریب	۵ مهر ۱۳۶۰	شمال آبادان
۴ طریق القدس	یا حسین <small>علیه السلام</small>	۸ تا ۲۲ آذر ۱۳۶۰	شمال غربی اهواز - غرب سوسنگرد
۵ فتح المبین	یا زهرا <small>علیها السلام</small>	۲ تا ۱۰ فروردین ۱۳۶۱	غرب شوش و دزفول
۶ بیت المقدس	یا علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small> - یا محمد بن عبدالله <small>صلی الله علیه و آله</small> در مرحله سوم	۱۰ اردیبهشت تا ۳ خرداد ۱۳۶۱	غرب کارون
۷ رمضان	یا صاحب الزمان <small>علیه السلام</small> ادرکنی	۲۴ تیر تا ۷ مرداد ۱۳۶۱	شرق بصره
۸ مسلم بن عقیل	یا ابوالفضل العباس	۹ تا ۱۳ مهر ۱۳۶۱	غرب سومار
۹ محرم	یا زینب <small>علیها السلام</small>	۱۰ تا ۲۰ آبان ۱۳۶۱	موسیان و جنوب شرقی دهلران
۱۰ خیبر	یا رسول الله <small>صلی الله علیه و آله</small>	۳ تا ۲۲ اسفند ۱۳۶۲	منطقه هورالهویزه
۱۱ بدر	یا فاطمه الزهرا <small>علیها السلام</small>	۱۹ تا ۲۶ اسفند ۱۳۶۳	غرب هورالهویزه
۱۲ والفجر ۸	یا فاطمه الزهرا <small>علیها السلام</small>	۲۰ بهمن ۱۳۶۴ تا ۹ اردیبهشت ۱۳۶۵	اروند رود و منطقه فاو
۱۳ کربلای ۱	یا ابوالفضل العباس ادرکنی	۹ تا ۱۹ تیر ۱۳۶۵	منطقه مهران
۱۴ کربلای ۳	حسبنا الله و نعم الوکیل	۱۱ شهریور ۱۳۶۵	اروند رود - اسکله‌های الامیه و البکر
۱۵ کربلای ۴	یا رسول الله <small>صلی الله علیه و آله</small>	۳ دی ۱۳۶۵	جنوب و غرب خرمشهر
۱۶ کربلای ۵	یا فاطمه الزهرا <small>علیها السلام</small>	۱۹ دی تا ۴ اسفند ۱۳۶۵	منطقه شلمچه
۱۷ کربلای ۱۰	یا صاحب الزمان ادرکنی	۲۵ فروردین تا ۵ اردیبهشت ۱۳۶۶	منطقه ماوت سلیمانیة عراق
۱۸ نصر ۹	یا مولای متقیان	۲ آذر ۱۳۶۶	منطقه حاج عمران
۱۹ والفجر ۱۰	یا الله یا الله یا الله	۲۴ تا ۲۹ اسفند ۱۳۶۶	منطقه حلبچه تا سلیمانیة عراق

عملیات مرصاد

گروهک سازمان مجاهدین خلق که مردم آنان را منافقین نامیدند، در دوران دفاع مقدس از هیچ اقدامی علیه کشور و ملت ایران دریغ نوزید. این گروهک در آغاز جنگ با ایجاد آشوب و ترور شمار زیادی از مسئولان و مردم عادی، شرایطی را به وجود آورد که دشمن بعثی نهایت استفاده را از آن کرد. مجاهدین خلق سپس با خیانتی آشکار در عراق مستقر شدند و در خدمت صدام، دشمن ایران قرار گرفتند (۱۳۶۵). آنها به همراه نیروهای ارتش بعثی به اقدام‌های نظامی و جنایتکارانه زیادی علیه مردم ایران و عراق دست زدند.

پس از اینکه دولت ایران قطعنامه ۵۹۸ را پذیرفت، منافقین که این اقدام را نشانه ضعف نظامی و سیاسی جمهوری اسلامی می‌دانستند، با حمایت رژیم بعثی صدام تهاجم گسترده‌ای را از مرزهای غربی کشور ما آغاز کردند اما در عملیات مرصاد (کمینگاه) در حدفاصل شهرهای اسلام‌آباد و کرمانشاه از رزمندگان ایرانی شکست سختی خوردند و فقط عده کمی از آنان سالم ماندند و دوباره به دامن صدام پناه بردند.

رهبری امام خمینی (ره) در دفاع مقدس

امام خمینی (ره) از ابتدای جنگ تحمیلی به صراحت اعلام کردند: «ما بر اساس اعتقاد و باور دینی خود اجازه نداریم به کشور دیگری تعدی کنیم و میل داریم در همه جای دنیا صلح و صفا باشد اما اگر کشوری به ما تعدی کرد، توی دهنش می‌زنیم».^۱ بر اساس همین منطق نیز با شروع تجاوز نظامی رژیم بعثی عراق از همه قشرهای ملت خواستند که برای دفاع از ایران به‌سوی جبهه‌های نبرد بشتابند. همچنین به مسئولان توصیه کردند که جنگ را مسئله اصلی کشور بدانند و برای پیشبرد آن تا پیروزی نهایی بر دشمن، به رزمندگان و مردم یاری برسانند. اهتمام فراوان حضرت امام خمینی (ره) بر تقویت بنیه دفاعی و حمایت‌های ایشان برای بالا بردن کیفیت و کمیت امکانات و تجهیزات نظامی و تأمین بودجه‌های جنگ نیز از جمله تدابیر رهبری ایشان در طول دفاع مقدس بود که تا روزهای پایانی جنگ ادامه داشت، اما مهم‌ترین اقدام ایشان ایجاد تحول در روح و روان جوانان ایرانی بود. امام خمینی (ره) با تمسک به مفاهیم جهاد و شهادت و یادآوری حماسه عاشورا، میدان نبرد را به صحنه نمایش رشادت و شجاعت جوانان ایرانی تبدیل کردند. آنان در سایه ایمان و اعتقاد و خلاقیت خاص خویش همه محاسبات نظامی رایج در دنیا را بر هم زدند و با طراحی و انجام دادن عملیات‌های خارق العاده زمینی، هوایی و دریایی، افسران نظامی جهان را به شگفتی واداشتند. در نتیجه رهبری امام خمینی (ره) جلوه‌های زیبایی از ایثار و فداکاری در راه دین و میهن و همچنین تقویت انگیزه جهاد و روحیه شهادت‌طلبی در میان جوانان ایرانی به نمایش گذاشته شد. برخی از فرماندهان جوان دوران دفاع مقدس، امروز به نماد رشادت و مقاومت مردم سوریه و عراق علیه گروه‌های تکفیری و داعشی تبدیل شده‌اند.

سردار شهید حسین خرازی، فرمانده لشکر ۱۴ امام حسین (علیه السلام) (شهادت: ۸ اسفند ۱۳۶۵ - شلمچه) و سردار شهید احمد کاظمی، فرمانده لشکر ۸ نجف اشرف (شهادت: دی ۱۳۸۴ - سانحه هوایی)

سردار شهید حسن شاطری
(شهادت: ۱۳۹۱ - لبنان)

سردار شهید حسین همدانی
(شهادت: ۱۳۹۶ - حلب سوریه)

نقش مردم در دفاع مقدس

ساخت پل شناور خیبر بر روی هور العظیم یکی از شاهکارهای مهندسی رزمی
جهادگران در دوران دفاع مقدس بود.

نقش مردم قهرمان ایران در طول هشت سال دفاع مقدس در دو زمینه قابل بررسی است:

- ۱ حضور مستقیم در خط مقدم جبهه و نبرد با دشمن متجاوز؛
- ۲ مشارکت در تأمین بخشی از هزینه‌های مادی جنگ از طریق کمک‌های داوطلبانه، به ویژه تهیه و تدارک پوشاک و خوراک برای رزمندگان.

حضور داوطلبانه گروه‌ها و قشرهای مختلف مردم از سرتاسر ایران در جبهه‌های نبرد، کمک فراوانی به پیشبرد جنگ و کسب پیروزی کرد. علاوه بر نیروهای بسیجی، جهادگران جهاد سازندگی

نیز داوطلبانه به جبهه رفتند. آنان که به سنگر سازان بی‌سنگر معروف بودند، مسئولیت مهم «مهندسی رزمی» را در دفاع مقدس به عهده گرفتند و به ایجاد خاکریز، پل‌ها و جاده‌ها و ساختن سنگر برای رزمندگان پرداختند.

در پشت جبهه نیز پزشکان و پرستاران با صبر و حوصله فراوان به مداوای رزمندگان همت گماشتند. بازاریان هم با کمک‌های مالی و تهیه مایحتاج به رزمندگان در جبهه‌ها یاری می‌رساندند.

زنان ایرانی نقش مهمی در هشت سال دفاع مقدس بر عهده داشتند و کمک فراوانی به پیشبرد و موفقیت عملیات رزمندگان کردند. مهم‌ترین این خدمات عبارت بودند از:

- ۱ حضور در خط مقدم جبهه در سال‌های اول جنگ؛
- ۲ تشویق برادران، همسران و فرزندان خویش برای حضور در جبهه؛
- ۳ تهیه و آماده‌سازی خوراک و پوشاک رزمندگان؛
- ۴ پرستاری از رزمندگان مجروح در بیمارستان‌ها؛
- ۵ پاسداری از حریم خانواده در غیاب همسران رزمنده.

حضور معلمان و دانش‌آموزان در دفاع مقدس

معلمان و دانش‌آموزان نیز نقش چشمگیر و تأثیرگذاری در هشت سال دفاع مقدس داشتند. در آن سال‌ها جبهه‌های جنگ شاهد حضور صدها هزار دانش‌آموز و معلم ایرانی بود که برای دفاع از کیان نظام اسلامی و سرزمین مادری به جبهه رفتند و در سنگرها نیز از درس و مشق غافل نماندند. در طول دفاع مقدس حدود ۲۵۰۰ معلم و نزدیک به ۳۶۰۰۰ دانش‌آموز به شهادت رسیدند و هزاران نفر هم جانباز، اسیر و جاویدالاثربودند.

مشارکت مؤثر در دفاع مقدس

نوجوانان غواص ساعتی قبل از عملیات

کاوش خارج از کلاس (تاریخ شفاهی دفاع مقدس)

الف) با یکی از افراد خانواده، فامیل، آشنا یا همسایه که در دفاع مقدس مشارکت داشته است، دربارهٔ انگیزه و هدف او از حضور در دفاع مقدس، فعالیت‌هایی که انجام داده است یا خاطراتش از آن دوره مصاحبه کنید و گزارش مکتوب آن را به کلاس ارائه دهید.

ب) با تحقیق دربارهٔ زندگی و شهادت یکی از شهدای دانش‌آموز محله یا روستای محل زندگی خود، گزارشی تهیه کنید. با گردآوری خاطرات اعضای کلاس، مجله تاریخ شفاهی دفاع مقدس مدرسه خود را تدوین کنید.

پایان جنگ تحمیلی

جنگ‌ها بر اثر علت‌های مختلف از جمله مناقشات تاریخی، سیاسی و اقتصادی آغاز می‌شوند و به همان گونه تحت تأثیر عوامل و شرایط گوناگون سیاسی، اقتصادی، نظامی و... به پایان می‌رسند.

در تیرماه ۱۳۶۷، امام خمینی (ره) پس از دریافت گزارش و نظر مشورتی فرماندهان نظامی و مسئولان سیاسی کشور به منظور پایان دادن به جنگ تحمیلی، قطعنامهٔ ۵۹۸ شورای امنیت سازمان ملل متحد را پذیرفت؛ اما صدام رئیس رژیم بعثی عراق که تا پیش از آن وانمود می‌کرد خواهان صلح و آتش بس است به نیروهای ارتش خود دستور داد به مناطقی از ایران در خوزستان و سایر نواحی مرزی حمله کنند. علاوه بر آن، گروهک تروریستی سازمان مجاهدین خلق (منافقین) را برای لشکرکشی به داخل خاک ایران تجهیز، تشویق و پشتیبانی کرد. پس از آنکه نیروهای مسلح و مردمی ایران با رشادت و فداکاری تمام در برابر یورش‌های دشمن متجاوز ایستادگی کردند و شکست سختی به آنان به ویژه منافقین وارد آوردند، صدام قطعنامهٔ ۵۹۸ را پذیرفت و اندکی بعد میان ایران و عراق آتش بس برقرار شد.^۲

پس از برقراری آتش بس و دو سال مذاکره میان وزرای خارجه ایران و عراق، صدام در نامه‌ای به حجت الاسلام والمسلمین اکبر هاشمی رفسنجانی، رئیس جمهوری وقت ایران، قرارداد الجزایر را بار دیگر به رسمیت شناخت و اظهار داشت که شما به هر آنچه که می‌خواستید، رسیدید. پس از آن، آزادگان عزیز با استقبال گرم مردم ایران به آغوش میهن اسلامی بازگشتند. در سال ۱۳۷۰ نیز سازمان ملل متحد رسماً رژیم بعثی عراق را به عنوان متجاوز و آغازکنندهٔ جنگ معرفی کرد. به این ترتیب، جنگ هشت ساله‌ای که صدام با حمایت آمریکا با هدف سرنگونی جمهوری اسلامی و تصرف بخشی از خاک ایران آغاز کرده بود، با شکست خود او به پایان رسید و برای اولین بار در دوست سال اخیر، دشمنان در جداسازی حتی یک وجب از خاک ایران ناکام ماندند.

ورود گروهی از آزادگان (اسرا) به میهن عزیز

۱- این قطعنامه در ۲۹ تیر ۱۳۶۶/۲۰ ژوئیهٔ ۱۹۸۷ تصویب شد.

۲- ۲۹ مرداد ۱۳۶۷

مجاهدین خلق (منافقین) و جنگ تحمیلی

در تاریخ جهان موارد معدودی از خیانت و همکاری افراد، گروه‌ها و یا احزاب سیاسی با دشمنان خارجی در زمان جنگ مشاهده شده است. گروهک سازمان مجاهدین خلق که مردم آنان را منافقین می‌نامند، از آن جمله است. منافقین در دوران جنگ تحمیلی از هیچ اقدامی علیه کشور و مردم ایران دریغ نورزیدند. سران و اعضای این گروهک در خیانتی آشکار به عراق رفتند و در خدمت صدام قرار گرفتند (۱۳۶۵).

مهم‌ترین اقدامات مجاهدین خلق در دوران دفاع مقدس عبارت‌اند از:

- ۱ ایجاد آشوب در داخل کشور و ترور بسیاری از مسئولان و مردم عادی؛
- ۲ دادن اطلاعات سری و نظامی کشور به رژیم صدام و دیگر دشمنان خارجی؛
- ۳ همکاری نظامی با ارتش بعثی عراق در جنگ با ایران؛
- ۴ همکاری با ارتش بعثی در سرکوب و کشتار مخالفان صدام از جمله مبارزان کرد؛
- ۵ تهاجم به داخل خاک ایران^۱ پس از پذیرش قطعنامه^۲ ۵۹۸.

دستاوردهای دفاع مقدس

الف) نظامی

- ۱ تحول در حوزه صنایع دفاعی (ساخت انواع موشک‌ها، پیشرفت در حوزه هوا - فضا، افزایش توان پدافند هوایی)؛
- ۲ خودکفایی در تولید و ساخت نیازهای مختلف نظامی؛
- ۳ برخورداری از تجربیات تازه در زمینه سازماندهی و آموزش نیروی انسانی داوطلب؛
- ۴ تقویت و تحکیم سازمان رزم نیروهای مسلح (ارتش، سپاه و نیروی انتظامی)؛
- ۵ شکوفایی استعدادهای بالقوه در فرماندهی جنگ و ظهور فرماندهان با استعداد.

ب) فرهنگی و معنوی

- ۱ تقویت اعتماد به نفس و احساس خود باوری و بروز خلاقیت در میان جوانان ایرانی
- ۲ تثبیت اقتدار نظام جمهوری اسلامی در دفاع از تمامیت ارضی کشور

پرسش‌های نمونه

- ۱ انگیزه و اهداف صدام از تحمیل جنگ به ایران چه بود؟
- ۲ مجامع بین‌المللی و کشورهای قدرتمند در برابر تهاجم ارتش رژیم بعثی عراق به خاک ایران چه واکنشی نشان دادند؟
- ۳ به نظر شما، چرا تمام اقوام، قشرها و گروه‌ها در سراسر ایران در دفاع مقدس مشارکت فراگیر و گسترده‌ای داشتند؟
- ۴ امام خمینی (ره) در مقام فرماندهی کل قوا چه نقشی در دوران دفاع مقدس داشتند؟
- ۵ باراهنمایی دبیر و استفاده از محتوای درس، نمودار خط‌زمان رویدادهای مهم دوران دفاع مقدس را ترسیم کنید.

۱- در پی اعلام پذیرش قطعنامه^۲ ۵۹۸ از سوی جمهوری اسلامی ایران، منافقین با پشتیبانی کامل تدارکاتی و تسلیحاتی ارتش صدام از طریق مرز قصر شیرین وارد خاک ایران شدند (۳ مرداد ۱۳۶۷) و تا ۳۰ کیلومتری شهر کرمانشاه پیش آمدند. اما در گردنه چهارزبر، که پس از آن به تنگه مرصاد (کمینگاه) معروف شد با مقاومت رزمندگان ایرانی روبه‌رو شدند و پس از شکستی مفتضحانه و با دادن تلفات زیاد به عراق گریختند (۶ مرداد ۱۳۶۷).